

δὲν κωλύει τὴν βαθμιαίαν τοῦ στέμματος ἐξελλή-
 γισιν, ἐπειδὴ, εἴτε ἀρειανός, ἢ μονοφυσίτης, ἢ μο-
 νοθελήτης ὁ αὐτοκράτωρ ἦ, εἴτε τούναντίον ἐνω-
 τικός καὶ ὀρθόδοξος, πάντοτε σύμβουλον ἔχει καὶ
 χειραγωγὸν ἀφ' ἑκατέρων τὸν Ἑλληνισμόν. Ὅθεν,
 βλέπομεν ἀπ' ἀρχῆς τὸν μὲν Ἰουλιανὸν (361—
 363 Μ. Χ.) ἑλληνιστὶ φιλοσοφῶντα καὶ συγγρά-
 φοντα, τὸν δὲ Θεοδοσίον νυμφευόμενον εἰς ποιή-
 τριαν Ἀθηναίαν (383—408) τὸν δὲ Ζήνωνα ἐκδί-
 δοντα ἑλληνιστὶ τὸ Ἐνωτικὸν αὐτοῦ (474—
 491), τὸν δὲ Μαυρίκιον καὶ αὐτὸν ἑλληνιστὶ συν-
 τάσσοντα τὸ περὶ Πολεμικῆς Τέχνης βιβλίον του.
 Ἀλλ' ἡ ἐξελλήνισις αὕτη τῶν ἀνακτόρων λυσι-
 τελῆς δὲν ἀποβαίνει, πρὶν ἢ τεθῆ ἡ Αἵρεσις ὑπὸ
 πόδας τῆς Συνοδικῆς αὐθεντίας, καὶ πάντες ὁμο-
 θυμαδὸν, ἄρχοντές τε καὶ σοφοί, ὁμολογήσωσι τὴν
 ἀνάγκην τῆς ὁμοδογματίας. Τότε μόνον, καταπαυ-
 θέντων τῶν ἐμφυλίων διαπληκτισμῶν, Ἱστορία,
 Βασιλεία τε καὶ Θρησκεία, δηλαδὴ παρελθόν, πα-
 ρόν, καὶ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, συμ-
 φώνως συνεργαζόμενα, θέλουσι στερεώσαι τὸν ἔ-
 θνισμόν τοῦ ὑπηκόου.

Τί δὲ τὸ προκαλοῦν, τί τὸ προβιβάζον τῶν ζω-
 τικῶν τούτων ὀργάνων τὴν συνοικονόμησιν; Ἀ-
 φορμαὶ συνήθως ἐξωτερικαί· μάλιστα πάντων ἡ
 βαρβαρότης, ὑπὸ πρόσχημα διττὸν ἐκστρατεύουσα
 κατὰ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ εἰδωλολατρεία τῶν
 Περσῶν, καὶ ἡ μονοθεΐα τῶν Ἀράβων ἐξ Ἀσίας
 ὀρμώμεναι ἀμφοτέραι, ἐπαπειλοῦσιν οὐ μόνον τὴν
 ἐπικράτειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑκκλησίαν αὐτήν, ἀλ-

λά και πᾶσαν ἔτι παιδείαν και προγονικὴν παράδοσιν. Ὅμως, ἡ τριπλῆ τοῦ Χοσρόου και τῶν Καλίφων προσβολὴ παράγει κατ' ὀλίγον τὴν τριπλῆν τῶν Βυζαντινῶν ἀρχῶν συμμαχίαν. Διὰ τοῦτο, ἑκάστη τῶν τεσσάρων μεγάλων πολιορκιῶν, αἰτίγες στενοῦσιν ἐντὸς μιᾶς ἑκατονταετηρίδος τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὠθεῖ και κοινωνίαν και πολιτείαν εἰς τὰ πρόσω, προξενεῖ σύμπνοϊαν ἔθνοσωτήριον, ἐπάγει ἁρμονίαν παιδείας, θρησκευματος, και θεσμῶν πολιτικῶν.

Συμβάλλει δὲ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν συν-οικονόμησιν, και συμπληροῖ τὴν ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν ἢ πολυτάραχος ἐκείνη Εἰκονομαχία, ἐφεύρημα σύγχρονον τοῦ λεγομένου Γραικικοῦ πυρός, ὄρμημα φιλοπατρίας, ἐν προόψει τῶν Ἀραβικῶν τριήρεων ἀναπτρωθέν. Ἡ Εἰκονομαχία σημειοῖ τὴν εἴσοδον τῆς Αἱρέσεως εἰς στάδιον πάντως διάφορον τοῦ προτέρου. Διότι, ἂν ὁ Μονοθελητισμός, τελευταία τοῦ δόγματος προσβολὴ, ἐφιλονείκησε τῆς Τριάδος τὴν θεολογίαν, ἀλλὰ τὸ ἀδέσποτον τοῦτο φρόνημα τῆς ἐποχῆς τῶν Ἰσαύρων, ἡ Εἰκονομαχία, τὰς ἐξ προηγουμένης Συνόδου ὁμολογοῦσα, δὲν προσθάλλει εἰμὴ ἐκκλησιαστικὰς τινὰς παραδόσεις, και περιορίζεται εἰς μόνην τῆς λατρείας τὴν μεταρρύθμισιν. Βέβαιον τοῦλάχιστον, ὅτι αὕτη κλείει ὀριστικῶς τὴν περίοδον τῆς Αἱρέσεως και παρασκευάζει τὸν θρίαμβον τῆς πνευματικῆς ἐνότητος. Ἀπὸ Ζ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου και ἐφεξῆς, ὁ σύλλογος τῶν πεπαιδευμένων, ἀποτασσόμενος τῷ πειρασμῷ τοῦ λόγου τοῦ ἀτομικοῦ,

συντάσσεται τῷ ἐθνικῷ λόγῳ τῆς ὁμοδογματίας, θεραπεύων δὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν γλῶσσαν, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον καὶ κεφαλαίωτατον στοιχείον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Οὐχ ἤττον δὲ σπουδαῖα τ' ἀποτελέσματα, ὅσα πλαγίως καὶ οἶονεὶ δι' ἀντικοπῆς μεταλλάττουσι τὰ βυζαντινὰ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ χρόνῳ. Ἡ Εἰκονομαχία, ἣτις ἀνάστατον ἐφ' ἑκατὸν περίπου καὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς ποιεῖ τὴν Ἀνατολὴν, συνεπιφέρει καὶ κατὰ Δύσιν τὰς βαρυτέρας συνεπείας. Τὸ ψήφισμα κατὰ τῶν εἰκόνων διεγείρει τὴν φιλαρχίαν τῶν Παπῶν, οἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποσυρόμενοι τῆς πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας ὑποταγῆς, καὶ δολίως εἰς τὴν προστασίαν τῶν Φράγκων ἡγεμόνων προσφεύγοντες, ὑπεξαιροῦσι τὴν μέσσην Ἰταλίαν τοῦ ζυγοῦ, καὶ αὐτοσχεδιάζουσι τὸν Παπισμὸν, τὸ γονιμώτερον τῶν ἰδρυμάτων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ μεσαιῶνος. Χάριν δὲ τούτων, ὁ θρόνος τοῦ Αὐγουστούλου μετ' οὐ πολὺ ἐπανορθοῦται, καὶ νέα τις αὐτοκρατορία Ῥωμαϊκὴ ἀντιπαρατάσσεται τῇ Βυζαντινῇ τὴν στιγμὴν αὐτὴν, ὅτε ἡ συμμάχησις τοῦ Κλήρου καὶ τῶν Συγκλητικῶν ἀναγκάζει τὴν Βασίλισσαν Εἰρήνην νὰ καταργήσῃ τὴν Εἰκονομαχίαν, εἰσάγει δὲ τοὺς ἐμπειροτέρους τῶν λαϊκῶν εἰς τὰ ὑπέρτατα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀξιώματα. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος εὐρίσκει καὶ Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν μεταμεμορφωμένας παντάπασι. Τρεῖς θρόνοι, ὁ τῆς Βωνσταντινουπόλεως, ὁ τῆς Ῥώμης, καὶ ὁ τοῦ Ἀκουισγράνου ἀντιποιοῦνται τὴν Ῥωμαϊκὴν

τιμήν ἄν καὶ οἱ τρεῖς γεννήματα ὄντες τῶν προσφάτων ἐπαναστάσεων, οὐδὲν ἔχωσιν ἐν ἑαυτοῖς γνήσιον Ῥωμαϊκόν. Ἐν τούτοις, ὁ χωρισμὸς τῆς ὑποκειμένης Ἰταλίας, ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τῶν Παπῶν καὶ ἡ ἐπανάρθωσις τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἀπολείπουσι μεμονωμένην τὴν μοναρχίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς δ' ἐκ τούτου, ἡ Ἑλλάς ἀποκαλύπτεται τοῖς δυτικοῖς λαοῖς οἷα πραγματικῶς ἦν, ἰδιόμορφος, αὐθυπόστατος, ἰδιότροπος ὑπὸ Γραικικὴν ὀνομασίαν, πολιτεία μὴ τηροῦσα τὴν Ῥωμαϊκὴν προσηγορίαν, ἢ μόνον ἔνεκα φιλοπρωτίας καὶ ματαίας ἐπιδείξεως.

Τέλος πάντων, τὰς διχονοίας κορυφοῖ, τὰς ἀμοιβαίας ἀντιζηλίας ἐξάπτει, καὶ τὸν σωτήριον χωρισμὸν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως συμπληροῖ τὸ πολυθρύλλητον ζήτημα περὶ Πνεύματος Ἐκπορεύσεως, αὐτὸ εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ὁποίου ἐξαιρέτως ὀφείλει τὸ γένος ἡμῶν τὴν πολιτικὴν ἰδιοπροσωπίαν του, ἄρα καὶ τὴν ἀνέγερσίν του. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ συναποτελεῖ τοσοῦτον ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς Νεοελληνικῆς ἐθνότητος, ὅσον ἡ κατὰ συνέπειαν τῆς Εἰκονομαχίας καὶ τοῦ Παπισμοῦ παρὰ Δυτικῶν τινῶν ἱερέων ἐπινοηθεῖσα προσθήκη τεσσάρων συλλαβῶν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

Πάνσοφε Κύριε, διὰ τίνων μέσων εὐτελῶν τὸ φαινόμενον σώξεις ἀπὸ δεινῶν τοὺς λαοὺς ἐν οἷς ἠυδόκησας! Τί συνιστᾷ τὸ Σύμβολον τῆς Α'. καὶ Β'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου; Συμβολὴ τις νοημάτων ἀκαταλήπτων. Καὶ ὅμως, αὐτὸ τοῦτο τὸ μυσ-

στηριῶδες σύνθημα ἐξώρκισεν ἐπὶ 1500 ἐνιαυτοὺς πᾶν πνεῦμα διαιρέσεως, ἀπωλείας, ἐκβαρβαρώσεως, ὑπέταξεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ πᾶσαν δύναμιν ὀλεθρίαν. Τί γὰρ ἄλλο, ἢ τὸ Πιστεύω, συνέκοψε τὴν πολυκέφαλον Ὑδροῦν τῆς Αἰρέσεως, αὐτὴν, ἣτις τὴν πνευματικὴν ἅμα καὶ τὴν ἐθνικὴν τοῦ γένους ἡμῶν συμφωνίαν ἤγαγε πολλάκις ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς; Τί ἄλλο, ἢ τὸ Πιστεύω, ὑπέβαλε βαθμηδὸν τῇ ἡγεμονίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ ἀκαμπτον καὶ ἀκαταμάχητον ἐκείνο Θέλω τῶν Ῥωμαίων; Οἱ στρατοὶ τῶν Οὐννων, τῶν Ῥώσων, τῶν Βουλγάρων, οἱ στόλοι τῶν Περσῶν καὶ τῶν Σαρακηνῶν διεκόπησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς διακόπτεται ὕδατα. Αὐτὸ δὲ τὸ Σύμβολον διεμόρφωσεν ἐπὶ Φωτίου καὶ Κηρουλαρίου τὸ Νεοελληνικὸν Ἐγώ. Αὐτὸ ὑπέσκαψε τὴν Σταυροφορικὴν κατάκτησιν, διέλυσε σχέδια Λατινεπισκόπων θανάσιμα, εἰς χρόνους ὅτε ἄλλην δὲν εἶχον οἱ πατέρες μας ἱερὰν ἀγκυραν, πλὴν τῆς μισαλλοδοξίας τῆς ἐκ τοῦ Σχίσματος, καὶ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὰς πατρίους παραδόσεις. Δι' αὐτοῦ κατεβλήθη ὁ ἀλλοφυλισμός, ὥστε ὅσοι βάρβαροι παρ' ἡμῖν κατεστάθησαν, ἐκόντες ἄκοντες συνεζεύχθησαν τῷ δίφρῳ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας. Αὐτὸ περιέσωσεν ἐν Φλωρεντίᾳ τὴν κατάδικον καὶ ἐπιθάνατον Ἀναγέννησιν διὰ τοῦ φερωνύμου Εὐγενικοῦ. Αὐτὸ ἠνάγκασε τὸν Μωάμεθ νὰ παραχωρήσῃ προνόμιά τινα τοῖς δεδουλωμένοις, ἐνῶ συγχρόνως ὥπλιζε τὴν δεξιὰν τοῦ Καστριώτου τῇ ῥομφαίᾳ τῆς διαμαρτυρήσεως. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, τί ἄλλο, ἢ τὸ Πιστεύω, περιεθωράκισε

τὴν ὄρφανὴν φυλὴν ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ προσηλυτισμοῦ, καὶ ὦ τοῦ θαύματος! ἀπὸ τῆς ἐξωλεστέρας τῶν Εὐρωπαϊκῶν κατακτῆσεων σώους διεφύλαξε καὶ ἀβλαβεῖς τοὺς ὅρους τῆς ἐπαγγελίας. . . . ; Μὴ μακρολογῶμεν ἡ ἱστορία τοῦ Πιστεύω εἶναι ἡ αὐτὴ τῆς ἡμετέρας ἐξαγοράσεως. Χωρὶς μὲν αὐτοῦ, ἠθέλομεν εἶσθαι πρὸ πολλοῦ συγκεχυμένοι εἰς λαοὺς βαρβάρους καὶ δυσγενεῖς, καθὼς νάματα ῥυακος μικροῦ, εἰς ῥεύματα ποταμῶν μεγάλων εἰσβάλλοντα, συγκιρνῶνται καὶ χάνονται. Δι' αὐταῦ δέ, κῦρος καὶ σφραγὶς Θεότητος ἐντετύπεται τῇ παρελθούσῃ καὶ τῇ μελλούσῃ ἡμῶν πολιτείᾳ, τύπος ζῶντος Θεοῦ, σφραγὶς ἀποστολῆς καὶ σωτηρίας ἀνεξαλείπτως ἐνεχάραχθησαν ἐπὶ τοῦ βίου μας.

Βίος πλανήτου, πολυπαθοῦς Ὀδυσσεῶς, ὅστις ὑφ' ἐνός καὶ μόνοῦ πόθου καταφλεγόμενος, τοῦ πόθου τῆς πατρίδος, ἀλήτης περιέρχεται χώρας ἀγνώστους, πειλάγη ἀδιαπόρευτα, νῆν μὲν ὡς ἄναξ, εἶτα δ' ὡς ἐπαίτης, ἄλλοτε δ' ἄλλως, ὅμως ὑφ' οἷονδῆποτε σχῆμα διὰ στόματος ἔχων ἀπανταχοῦ τὴν λύπην τῆς ξενιτείας, τὴν τοῦ νόστου νόστιμον ἐπιπόθησιν! Δολερὰ θέληγητρα Κίρκης, ἀπατηλαὶ Σειρήνων μελωδίαί, ἔρωτες Καλυψοῦς δὲν ἐλαττοῦσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τῆς παλινοστήσεως τὴν ἐπιθυμίαν. Εἰς ἐπαναμνήσεις οἰκιακὰς ἐμπεριφραττόμενος, καὶ τὴν Ἰθάκην τοῦ ἀναπεμπάζων νυχθημερόν, δέχεται μὲν καθ' ἑδὸν περιποιήσεις καὶ φιλοδωρήματα, ὅμως ἀνά πάσαν ἐπίβουλον πρότασιν φράσσει τὰ ὦτα κηρῶ. Κί-

κονες βάρβαροι φονεύουσι τοὺς συντρόφους του·
Κύκλωπες παμφάγοι τὸν αἰχμαλωτίζουσι· Λαι-
στρυγόνες τὸν καταδιώκουσιν· ὄργη Ποσειδῶνος
ἐγείρει κατὰ τοῦ εὐτελοῦς του πλοίου τὴν λύσσαν
ἀνέμων καὶ κυμάτων· Ἄλλ' ἐνῶ οἱ περὶ αὐτόν,
ὑπὸ τερατευμάτων· δελεαζόμενοι, εἰς κτήνη με-
ταμορφοῦνται, οὗτος, ἀγχινούστερος τῶν ἄλλων
ῶν, ἀπαλλάσσεται τοῦ τρομεροῦ Πολυφήμου, τὸ
ἴδιον ὄνομα ἀπογινώσκων, καὶ τὸ ψευδώνυμον Οὐ-
τις παραδεχόμενος. Τελευταῖον, μετὰ πολυχρό-
νιον ἀπουσίαν καὶ παντοίας κακουχίας, εἰς τὰς
ὄχθας τῆς φίλης γῆς ἀποβιβάζεται, γνοὺς ἐξ ἰ-
δίας πείρας πόλεις καὶ ἀνθρώπων ἤθη, καὶ ἐκ τῶν
παθημάτων μαθήματα λαβών. Ὁ δὲ ἀκλόνητος
τῇ πατριωτικῇ καρτερίᾳ σώας εἰς τοὺς κόλπους
τῶν οἰκείων ἀνευρίσκει τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφο-
σίωσιν. Πιστὸς γὰρ ὁ Εὐμαιος, πιστὸς ὁ Ἄργος,
πιστοὶ καὶ ἄλογος, καὶ τέκνον, καὶ θεράποντες.
Μνηστῆρες πολλοὶ τὴν σεμνὴν Πηνελόπην περι-
κυκλώσαντες, καὶ εἰς τ' ἀδέσποτα ἀνάκτορα φιλο-
χωρήσαντες, ἐπωφθάμισαν τῇ δεξιᾷ τῆς χήρας.
Ἄλλ' ἰοῦ, ὁ ἄγνωστος πλάνος παλινώστησεν· ὁ
ψευδώνυμος Οὐτις ἀνέλαβεν ἤδη τὴν πάτριον ὀ-
νομασίαν, τὴν ἐνδοξὸν ἐπὶ κλησὶν του, ἐν δὲ τῇ
παρουσίᾳ τοῦ νομίμου βασιλέως τε καὶ συζύγου
θρηνοῦσιν οἱ μνηστῆρες τὴν μακρὰν καὶ ματαίαν
ἀλληλομαχίαν των!

Ἄρκοῦσι τὰ βραχέα ταῦτα εἰς προθεωρίαν τῶν
ἐπομένων. Τόδε μόνον ἐπειράθημεν πρόδηλον συν-
τόμως γὰρ καταστήσωμεν· ὅτι τῆς Νεοελληνικῆς ἐθνό-

τητος αἰ πηγαὶ ὑποβλύζουσιν ὑπόγειοι καὶ ἀδιόρατοι· ἐξ αὐτῆς τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως· ἀναπηδῶσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Θεοδοσίου· ζητοῦσι τὸν εὐθύτερον καὶ συμφωρῶτερον δρόμον ἀπὸ Λέοντος τοῦ Θρακὸς ἄχρι Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, καὶ δὲν ὀρμῶσιν ἀκατάσχετοι πλέον, ἢ εἰς τὰς ἡμέρας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο καὶ τῶν διαδόχων του, ἰθυτενῶς ἔκτοτε πρὸς τὴν σύγχρονον παλιγγενεσίαν μας εὐθυποροῦσαι. Ἡ προκειμένη μελέτη, παραλείπουσα τὰ προηγούμενα, ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἀβεβαίας ἐτι λοξοδρομίας καὶ ἤκει ἕως τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, αὐτοπτούσης καὶ μαρτυρούσης αὐτῆς τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, ἡ ἐθνότης ἀναστομοῦται πρὸς τὴν θεοχάρακτον ὁδὸν τῆς ἐπαγγελίας της.

Μέγα τὸ θέμα, αἱ δὲ δυνάμεις ἡμῶν ἐλάχισται! Ἄλλ' ἐπειδὴ εὐκόλως αἱ πεποιθήσεις δὲν καταπνίγονται, λαμβάνομεν τὸν κάλαμον, καὶ ὁ Θεὸς βοηθός!

Στιβεύσαντες δ' ἐνταῦθα τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς μ. Χ. Ἑλλάδος κατὰ λόγον ἱστοριονομικὸν καὶ Πρόνοιαν, θέλομεν διορίσει τὴν πρώτην σπουδὴν εἰς ἔρευναν τῆς βυζαντινῆς κοινωγίας κατὰ λόγον ἀπλῶς ἱστορικόν.